

УДК 339.924
JEL F20, R22, R30, R38

С. Д. Щеглюк

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник сектору просторового
розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів
e-mail: lyana.happy@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0820-5222>

**ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ У ВЕЛИКИХ
МІСТАХ УКРАЇНИ**

Проаналізовано сучасні тенденції транснаціоналізації ділової активності у великих містах України. Визначено чинники її активізації на сучасному етапі розвитку. Розкрито переваги та недоліки транснаціоналізації міських економік у контексті модернізації діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК). Розроблено пропозиції щодо механізмів регулювання діяльності іноземних і вітчизняних ТНК. Запропоновано підходи до впровадження інструментів регулювання транснаціоналізації економіки великих міст України, реалізація яких повинна сприяти покращенню бізнес-середовища, адаптації міської економіки до особливостей глобальної економіки та підвищенню його інвестиційної привабливості.

Ключові слова: транснаціоналізація, глобалізація, глокалізація, великі міста, прямі іноземні інвестиції, транснаціональна корпорація, державне та міжнародне регулювання.

Shcheglyuk S. TRANSNATIONALIZATION OF BUSINESS ACTIVITY IN BIG CITIES OF UKRAINE

In the article modern tendencies of transnationalization of business activity in large cities of Ukraine are analyzed. The factors of its activation at this stage of development of the postindustrial society are determined. The modern tendencies of the development of the most powerful transnational corporations (TNCs) are determined on the basis of the review of the top 500 largest TNCs, the list of top 10 world-multinational corporations has been formed. Based on the review of components of the Transnationalization Index at the national, corporate and local levels, it was concluded that the methodological base and the low level of provision of statistical data for urban economic development are inadequate to calculate the Corporate Activity Index for large cities with TNC's branches and headquarters. It has been established that the processes of transnationalization of the Ukrainian economy are developing asymmetrically: they are characterized by the penetration of foreign TNCs into the country, and the formation of domestic transnational companies is slow. The peculiarities of development of foreign affiliates in Ukraine by types of economic activity, place of localization, corporate social responsibility are revealed. The advantages and disadvantages of transnationalization of urban economies in the context of modernization of TNCs in Ukraine are estimated. The analysis of transnationalization of business activity of cities of Ukraine on the example of the cities of Kyiv, Vinnytsia, Lviv, and Kharkiv by indicators of foreign direct investment inflow, the localization of branches of foreign TNCs, and the availability of strategic goals for the enhancement of international cooperation in urban development strategies have been analyzed. An increase in foreign revenues has been set for the economy of cities during 2015-2018, but the offshore countries dominate in structure of FDI by countries of investment, which testifies to efforts to minimize taxation. The analysis of investment activity showed uneven distribution of volumes of investment flows between cities, areas of interest of TNCs and local priorities of investing in the urban economy. The author also reveals that with the same strategic planning of cities development regarding the importance of international cooperation, there are different models of attracting the attention of a private foreign investor and various local regulatory mechanisms (administrative, tax, marketing, personnel, etc.). Conclusions were made on the feasibility of developing TNC tax regulation tools at the local level to develop measures to defeat the investment climate. Proposals on the introduction of mechanisms for regulating the activities of foreign TNCs in the legal, economic, social spheres are developed. The possibilities of stimulating the creation of domestic international corporations and the possibilities of state regulation to minimize risks and achieve strategic goals of increasing the competitiveness of cities are revealed. The approaches to implementation of the instruments of regulation of the large cities' economy transnationalization in Ukraine are proposed, the implementation of which should help improving the business environment, adapting the urban economy to the features of the global economy and increasing its investment attractiveness.

Keywords: transnationalization, globalization, glocalization, big cities, foreign direct investment, multinational corporation, state and international regulation.

Постановка проблеми. Сучасний етап еволюції транснаціоналізації характеризується активізацією домінуючої ролі ТНК, які є провідною просторовою формою організації міжнародного бізнесу. ТНК є інноваційними каталізаторами, які акумулюють державні та приватні інвестиції та прискорюють міський і регіональний розвиток.

У час стрімкої глобалізації світової економіки та формування світових міст, потужних регіональних метрополій, диджиталізації та віртуалізації низки бізнес-процесів залучення ТНК у ці міста дослідники вважають своєрідним лакмусовим папірцем – індикатором розвитку місцевої економіки та підтвердження світового статусу міста. Саме світові корпорації суттєво впливають не лише на економіку

країни, а й на розвиток міст, в яких базуються їх штаб-квартири або філії. У містах, де локалізуються штаб-квартири та філії ТНК, формуються регіональні метрополії, які утворюють вузли регіональної ділової активності, що забезпечують напрями потоків інформації, знань, інновацій та людського капіталу. Увага ТНК до глобальних міст зумовлена зосередженням в них торговельних, фінансових, страхових, консалтингових послуг, які є індикаторами статусу глобального міста. Четвертинний сектор економіки є головним чинником розвитку таких міст, а розміщення штаб-квартир ТНК у них сприяє зміцненню його впливу. Ключем зростання ринкового споживання провідних міст є глобальна доступність ТНК в частині виробництва товарів чи послуг, формування сильного позитивного бренду та розвиток різноманітних мереж. Спостерігається збільшення значення зовнішніх чинників макрорегіонального впливу великих міст України через формування їх позитивного іміджу; залучення місцевої економіки до глобальних і національних мережевих процесів. Поширення мережевих структур є індикатором нових трендів просторової організації економіки та модернізації міст, що характеризують постіндустріальний характер розвитку економіки, залучення у глобалізаційні процеси формування нової доданої вартості тощо.

Аналіз останніх досліджень. Висвітленню проблематики діяльності ТНК та вплив їх на економіку світу, держави походження та локалізації, розробці політики транснаціоналізації економіки регіонів, особливостям прояву позитивних та негативних ефектів їх діяльності на міжнародному та регіональному рівнях присвячені праці низки вітчизняних та іноземних науковців, серед них: Г. Башинська, Г. Башнянин, В. Білошапка, О. Білорус, О. Гринь, О. Гонга, З. Герасимчук, О. Довгаль, О. Ковтун, Ф. Котлер, М. Котлер, П. Куцик, Л. Лазебник, І. Лукінов, О. Мозговий, Е. Молчанова, Л. Михайлишин, Т. Орехова, М. Пілька, М. Прохорова, О. Рогач, Л. Руденко-Сударева, В. Сіденко, О. Сльозко, М. Слука, О. Шнирков, С. Якубовський та ін. Попри значну увагу науковців до висвітлення проблематики впливу ТНК на національну та регіональну економіку, існує надто мало публікацій щодо оцінки транснаціоналізації економіки на рівні регіональних метрополій та великих міст. Саме це й зумовлює актуальність вибраної теми дослідження.

Мета статті – виявити сучасні тенденції у транснаціоналізації ділової активності, розміщенні штаб-квартир ТНК та їхніх філій, дочірніх підприємств у великих містах України, оцінити їх вплив на місцеву економіку, розкрити можливості державного регулювання для мінімізації ризиків і досягнення стратегічних цілей підвищення конкурентоспроможності міст.

Основні результати дослідження. Оцінювання транснаціоналізації зазвичай здійснюється на рівні країн та описується індексом транснаціоналізації, що показує ступінь залучення економіки країни в систему світової економіки та враховує надходження та відтік ПП до ВВП, частку доданої вартості іноземних філій

ТНК у ВВП країни, частку зайнятих на підприємствах ТНК у загальній кількості зайнятих у країні. Транснаціоналізація економіки розглядається науковцями на наднаціональному, національному, регіональному рівнях, фокус на локальному – місцевому рівні часто залишається поза їх увагою, що зумовлено нерозробленістю методологічної бази та низького рівня забезпеченості статистичними даними міського економічного розвитку. Оцінка транснаціоналізації економіки міст передбачає аналіз передумов та чинників локалізації філій та штаб-квартир підприємств материнських ТНК, визначення індексу транснаціоналізації економіки великих міст України, визначення позитивних та негативних впливів на трансформацію економіки.

Такі великі міста, які є регіональними центрами капіталу й інновацій, повинні розробляти власну стратегію розвитку, орієнтуючись на ефект глокалізації. Розуміння й узгодження різноманітних інтересів стейкхолдерів дасть змогу забезпечити місту економічне зростання та довготривалий розвиток на основі досягнення ефекту глокалізації, тобто адаптації міської підприємницької культури до глобальних трендів економіки, глобального поширення ідей, інновацій тощо.

Проблема збільшення транснаціоналізації підприємницької діяльності у великих містах України зумовлена глобалізаційними та регіоналізаційними процесами, що проявляються у метрополізації шляхом розміщення в них штаб-квартир ТНК або їх філій. Саме на місцевому рівні управління проявляється глокалізація – сучасна багаторівнева форма міжнародних економічних відносин, що стосується поєднання дії глобалізації та локалізації у вигляді конвергенції та взаємодій на основі співробітництва, кооперації різних культур у процесі інтернаціоналізації, лібералізації та відкритості національних економік. Транснаціоналізація ділової активності міст характеризується присутністю штаб-квартир або регіональних філій ТНК, залученням іноземних інвестицій, збільшенням кількості робочих місць та підвищенням рівня ділової культури, взаємозалежністю ТНК від економічного рівня розвитку міст і міських агломерацій тощо.

Зростання впливу великих міст на розвиток прилеглих територій, країни та за її межами, перетворення їх на потужні ділові центри призводить до збільшення економічного потенціалу та водночас робить їх привабливими для іноземної експансії, які шукають привабливі ринки збуту продукції, ринки праці та капіталу, а також можливості інтеграції бізнесу у місцеві умови.

Обґрунтування вибору інструментів регулювання транснаціоналізації економіки великих міст України, результат яких спрямований на покращення бізнес-середовища, адаптацію міської економіки до особливостей глобальної економіки, підвищення рівня інвестиційної привабливості тісно пов'язаний із державною зовнішньоекономічною та інвестиційною політикою.

Визначення повноважень державного регулювання у діяльності ТНК на рівні міст в умовах реформування та децентралізації владних

повноважень потребує додаткових досліджень, оскільки вибір керівництва ТНК місця локалізації в місті залежить від сформованості бізнес-середовища, економічного потенціалу розвитку урбанізованої території, який прямо залежить від здатності залучати іноземні інвестиції та формувати локальні конкурентні переваги для діяльності іноземного виробництва.

Як зазначає О. І. Гонга, на практиці регіонального управління входження до регіонів ТНК розцінюється як очікуване залучення стратегічних інвесторів без урахування можливих наслідків інкорпорації капіталів таких компаній у структуру економіки регіонів для перспектив її оптимізації та з точки зору вимог економічної безпеки, необхідності підтримки збалансованого регіонального розвитку та забезпечення внутрішньодержавної міжрегіональної інтеграції [1, с. 282].

Транснаціоналізація економіки регіонів трактується як керований процес входження транснаціональних капіталів в економіку регіонів і створення умов для формування вітчизняних інтегрованих промислово-фінансових об'єднань (у тому числі – транснаціональних) з метою оптимізації структури економіки регіонів і виконання їх функцій у забезпеченні цілісності відтворювального циклу на основі отримання синергетичних ефектів від сполучення внутрішніх і зовнішніх джерел зростання для вирішення різнобічних проблем регіонального розвитку [1, с. 283].

Головним виразником процесу транснаціоналізації економіки, яка полягає у поширенні виробничої та фінансової діяльності за державні межі локалізації материнської компанії, є транснаціональна корпорація. Транснаціональна корпорація – це великомасштабна промислова компанія, яка має філії в багатьох країнах світу, тобто певна сукупність підприємств, які підпорядковуються одній найголовнішій [2, с. 54].

В англійській літературі з міжнародної економіки для позначення міжнародних бізнес-організацій часто використовують терміни «багатонаціональна фірма» (multinational firms – MNF) чи «багатонаціональна корпорація» (multinational corporation – MNC), які використовуються як синоніми. В україномовній науковій літературі застосовують поняття ТНК та «багатонаціональні підприємства» БНП [3, с. 5].

У науковій літературі для означення ТНК часто послуговуються визначенням ООН: ТНК – це найбільш потужна компанія корпоративного бізнесу, яка діє в рамках міжнародного масштабу і відіграє вирішальну роль у посиленні світогосподарських зв'язків; це гігантські, широко диверсифіковані як в галузевому, так і у географічному плані господарські структури, які за своєю економічною потужністю прирівнюються до деяких держав [4, с. 2].

Згідно з Законом України «Про ратифікацію Конвенції про транснаціональні корпорації» (1999 р.) поняття «транснаціональна корпорація» охоплює різні транснаціональні структури: фінансово-промислові групи, компанії, концерни, холдинги, спільні підприємства, акціонерні товариства з іноземною участю тощо [5].

Отже, під «транснаціональною корпорацією» слід розуміти сучасну просторову форму міжнародної корпорації, що володіє зарубіжними активами на основі прямих іноземних інвестицій, здійснює спільну політику контролю закордонних активів виробництва та розподілу продукції з єдиного центру материнської компанії з країни базування, функціонує на принципах корпоративної власності, суттєво впливає на визначену економічну сферу країн світу [6, с. 75].

На практиці виділяють низку ознак, за якими ідентифікують ТНК: річний оборот, який становить більше 1 млрд дол. США; існування філій / дочірніх компаній, які знаходяться не менш як у двох країнах світу; частка закордонних активів, що становить 25-30% у загальній їхній вартості та чисельність іноземних працівників на підприємствах.

Знаковою особливістю еволюції ТНК на сучасному етапі є формування багатогалузевої організації виробництва на базі глобальної оптимізації – створення глобальних ланцюгів вартості (ГЛВ, Global Value Chains, GVC). Щодо просторового аспекту цієї форми організації бізнесу, то вона належить до мережевої змішаної форми надрегіонального типу (у контексті структурування економічного простору, то на сучасному етапі еволюції цієї форми можна стверджувати про метапросторовий характер її організації).

Транснаціоналізація ділової активності міст розглядається нами як процес залучення вітчизняного бізнесу в глобальні ланцюги доданої вартості через співпрацю з іноземними ТНК, а також вихід потенційних вітчизняних ТНК на нові ринки та залучення іноземного капіталу, збільшення кількості розміщених філій іноземних ТНК у містах. Відомо, що дані видання Mercer, яке здійснює рейтингування найдорожчих міст світу для іноземців, враховують керівництва ТНК при обранні місць максимальної концентрації робочої сили і при розрахунку компенсації для іноземних фахівців, що додатково підтверджує необхідність фокусування уваги досліджень транснаціоналізації на локальному рівні.

Для оцінювання рівня транснаціоналізації в економічній літературі широко застосовують індекс транснаціоналізації, який розраховується на мікро – та макрорівні. Так, на макрорівні індекс транснаціоналізації економіки приймаючої країни (Transnationality index of host economies, введений у 1990 р. Конференцією ООН з торгівлі і розвитку – ЮНКТАД) розраховується як середнє арифметичне трьох величин: частки активів за кордоном у загальному обсязі активів компанії; частки продажів за кордоном у загальному обсязі продажів; частки персоналу, зайнятого на закордонних підприємствах, у загальній чисельності персоналу компанії:

$$I_T = (A_f/A + R_f/R + S_f/S)/3 * 100\%, \quad (1)$$

де:

I_T – індекс транснаціоналізації, %;

A_f – іноземні активи;

A – загальні активи;

R_f – обсяг продаж товарів та послуг зарубіжними філіями;

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

R – загальний обсяг продаж товарів та послуг;
 S_I – іноземні працівники;
 S – загальна кількість працівників компанії.

На мікрорівні індекс корпоративної транснаціоналізації (Transnationality Index, TNI) визначається також як середнє значення суми трьох показників: частки закордонних активів у сукупному обсязі активів ТНК, частки закордонних продажів у сукупному обсязі продажів компанії, частки закордонних працівників компанії в сукупній кількості працівників цієї ТНК [7, с. 67]:

$$I_{КТ} = (A_{ІК} / A_K + R_{ІК} / R_K + S_{ІК} / S_K) / 3 * 100\%, \quad (2)$$

де:

$I_{КТ}$ – індекс транснаціоналізації корпорації, %;
 $A_{ІК}$ – іноземні активи корпорації;
 A_K – загальні активи корпорації;
 $R_{ІК}$ – обсяг продаж товарів та послуг зарубіжними філіями корпорації;
 R_K – загальний обсяг продаж товарів та послуг корпорації;
 $S_{ІК}$ – іноземні працівники корпорації;
 S_K – загальна кількість працівників корпорації.

Аналіз індексу транснаціоналізації дозволяє визначити рівень глобалізації реального сектору економіки країни, який демонструє економічну інтеграцію країни в світове господарство, а індекс корпоративної транснаціоналізації дозволить оцінити рівень включення у світове господарство транснаціональної корпорації. На мезорівні, або на рівні глобальних міст (а також великих міст), поки такий показник не застосовується, що пов'язано з обмеженістю міської статистики та несформованістю методології розрахунку. Іноземні дослідники наголошують, що при оцінці впливу ТНК на глобальні міста як центрів локалізації їх штаб-квартир необхідно враховувати зміну пріоритетів, оскільки класичний підхід, що включає сукупність базування виключно домашніх ТНК повинен доповнюватися модерністським підходом – оцінкою масштабу присутності корпорацій інших країн. Окрім загальної гео економічної потужності міста, вагоме значення отримують його функціональна спеціалізація, економіко-географічне положення, місце в системі глобальних галузевих ринків, наявність історичного коріння та традиційних культурних зв'язків [8, с. 196]. Поширення зарубіжних ТНК визначається багатьма чинниками, серед яких глобальна міць і економічна складова міста, але при визначенні конкретного місця дислокації офісів діє двоєдина модель, яка спирається на поєднання інтересів і специфіки бізнесу, профілю компанії, а також можливостей, ресурсів і перспектив розвитку міста. Саме корпоративний підхід відображає квінтесенцію парадигми «архіпелагу міст», або транснаціональної урбаністичної системи, що передбачає вивчати мережу і ієрархію глобальних міст на основі дослідження концентрації керівних ланок ТНК і перш за все їх штаб-квартир. Відповідно теоретична модель повинна відображати розміщення штаб-квартир, головних регіональних офісів та

іншого роду представництв ТНК як національного рангу, так і асоційованих членів великих зарубіжних компаній [9, с. 75].

Здійснений цими вченими аналіз на прикладі великих агломерацій США як місць локалізації представництв іноземних ТНК на основі розрахунку авторського індексу корпоративної активності (ІКА) – кумулятивного розрахунку для міст за формулою (3) [8, с. 199-200] – дозволив визначити міста-лідери (м. Нью-Йорк, ІКА=4, розташовано 81 штаб-квартиру ТНК з 45 країн світу), міста-аутсайтери та нові перспективні центри для залучення ТНК (м. Остін і м. Детройт).

$$ІКА = \frac{X - X_{min}}{X_{max} - X_{min}}, \quad (3)$$

де x – величина показника в конкретному місті.

Для розрахунку було обрано чотири статистично доступні показники (кількість офісів компанії, регіональних штаб-квартир, чисельність зайнятих на іноземних підприємствах і чисельність країн, що представляють ТНК) [8, с. 200].

Поки такі дослідження проведені для агломерацій США, які мають відповідну достовірну статистичну базу даних і тривалий досвід співпраці з ТНК. Однак виявлені закономірності нерівномірного розподілу штаб-квартир ТНК у глобальних містах США різного рангу дають підстави для дослідження залучення інвестицій та формування нових полюсів зростання ділової активності в містах України.

Щодо світових ТНК, то рейтинги позицій найпотужніших з них періодично публікуються виданням Forbes, Fortune (500 ТНК) (табл. 1). Дані показують, що позиції ТНК є доволі динамічними, домінування азійських корпорацій, тривале лідерство компанії з США. В умовах сучасних економічних американсько-китайських протистоянь, протекторату американських компаній урядом США позиція країн у рейтингу 2019 р. може суттєво змінитися.

Як видно з табл. 1, локалізація штаб-квартир провідних ТНК у великих містах не завжди пов'язана зі статусом глобального міста «альфа типу», до яких з цього рейтингу належать лише Лондон, Пекін та Токіо. Зазначимо, що у списку Global 500 немає жодної української компанії. Таким чином, процеси транснаціоналізації економіки України поки що розвиваються асиметрично: переважно характеризуються проникненням в країну іноземних ТНК, а формування вітчизняних транснаціональних компаній відбувається повільними темпами. Відсутність українських компаній-виробників у глобальних чи макрорегіональних ланцюгах зі створення вартості зумовлює фактичне блокування підключення до міжнародних виробничих систем, що продукують високотехнологічні вироби, товари з високим рівнем доданої вартості, здатних до проведення глобальних стратегій виробництва та збуту високотехнологічної продукції та послуг [3, с. 30].

Таблиця 1
Топ-10 найбільших ТНК, 2015-2018 рр.

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Місце у рейтингу, 2015 р.	Місце у рейтингу, 2018 р.	Назва ТНК	Локалізація штаб-квартири, місто, країна	Основна спеціалізація
1	1	Walmart	Бентонвілл, США	Роздрібна торгівля
2	2	State Grid	Пекін, Китай	Електроенергетика
4	3	Sinopec	Пекін, Китай	Нафтохімічна промисловість
3	4	China National Petroleum	Пекін, Китай	Видобуток і переробка нафти й природного газу
5	5	Royal Dutch Shell	Гаага, Нідерланди-Велика Британія	Видобуток і переробка нафти й природного газу
8	6	Toyota Motor	Токіо, Японія	Автомобілебудування
7	7	Volkswagen	Вольфсбург, Німеччина	Автомобілебудування
10	8	BP	Лондон, Велика Британія	Видобуток і переробка нафти
6	9	Exxon Mobil	Ірвінг, США	Видобуток і переробка нафти й природного газу
12	10	Berkshire Hathaway	Омаха, США	Продукти

Побудовано за даними [10].

Водночас в Україні присутні близько 7 тис. філій багатьох відомих і впливових ТНК, які розташовуються у великих і середніх містах України. *Індекс транснаціоналізації економіки України становив у 2014 р. 37%, що майже у 8 разів вище порівняно з 1999 р. (4,8%).* Однак підвищення рівня транснаціоналізації економіки України протягом останніх років дозволяє стверджувати про відносно невисокий його рівень порівняно з сусідніми державами-членами ЄС, що зумовлено рівнем тінізації економіки та частою практикою розповсюдження неформальних угод в економіці, зловживанням механізмом трансфертного ціноутворення в ТНК.

Діяльність ТНК на території України зосереджена у прибуткових сировинних секторах економіки: агропромислового комплексу, харчовій промисловості, роздрібній торгівлі, фармацевції, фінансовому, будівельному, машинобудуванні, транспорті, металургії та ін. Найбільшими компаніями-інвесторами, що вклали в Україну значний обсяг інвестицій, є: Mittal Steel, Siemens, Volkswagen, Deutsche Telecom, Jabil Circuit and Electronics, Sony, Panasonic, Telenor, TNK-BP, Coca-Cola, Cargill, Carlsberg, Sun Interbrew, Kraft Foods, Nestle, Philip Morris, Reemtsma, Raiffeisen Bank, Erste Bank, HVB, ING Bank, BNP Paribas, EFG Group, McDonalds, Metro Cash & Carry, Billa, Paterson та ін. [4, с. 10].

Для аналізу транснаціоналізації ділової активності міст нами обрано такі міста: Київ, Львів, Вінниця, Харків. Оцінка полягає у визначенні особливостей іноземного інвестування економіки міст, аналізу

стратегічних документів міст та огляду діяльності зареєстрованих іноземних ТНК. Статистичною базою слугували дані Державної служби статистики України та Головних управлінь статистики у областях, дані Інтернет-ресурсів і стратегії розвитку обраних міст на предмет транснаціоналізації їхніх цілей та пріоритетів. Станом на 2015 р. із рейтингового переліку Топ 200 компаній за підсумками 2015 р. [11], 49 корпорацій з 68 з цього списку розміщували свої штаб-квартири у Києві, 2 – у Харкові, жодної не було у Вінниці та Львові.

Серед аналізованих міст лідером за обсягами ПІІ у 2015-2018 рр. був Київ (рис. 1), на нього припадало у різні періоди близько половини усіх іноземних надходжень до України. У січні-жовтні 2018 р. надходження ПІІ в економіку Києва становили 16,5 млрд дол. США, що забезпечувалися в основному з таких країн: Кіпру – 4,3 млрд дол. США, Нідерландів – 4,0 млрд дол. США, Великої Британії – 1 млрд дол. США, Австрії, Віргінських островів, Франції та Росії [12]. Такий розподіл за країнами інвестування, які мають офшорну юрисдикцію, засвідчує про існування схем легалізації непрозорих доходів та реінвестування виведеного капіталу в Україну. Щодо російських інвестицій, то на п'ятому році війни не можемо стверджувати про позитивні ефекти від цих вкладень на перспективу. В Києві розташована значна частка філій провідних іноземних ТНК: McDonald's, L'oreal Ukraine, Metro, Auchan, Procter & Gamble, Carlsberg та ін., які мають тривалий досвід функціонування у різних сферах економіки.

Зокрема, у Стратегії розвитку міста Києва до 2015 р. як пріоритетну ціль обрано «формування міжнародної гавані штаб-квартир (залучення центральних та регіональних офісів міжнародних компаній)» [13]. Реалізація такої цілі передбачає впровадження ефективних заходів для покращення якості інвестиційного капіталу, усунення корупції, захисту прав приватної власності, протидії рейдерству, справедливого судочинства на території держави і столиці зокрема.

Харків за залученням іноземних інвестицій є на другому місці серед аналізованих міст, причому темпи зростання інвестицій за 2015-2018 рр. у нього були найвищими серед обраних міст – 28%. Це зумовлено активізацією розробки інвестиційних проектів та діями місцевої влади. Станом на жовтень 2018 р. найбільше іноземних надходжень місто отримало з Кіпру – 52%, Віргінських островів – 9,3%, Польщі – 4,9%. Найбільше вкладень припадало на сферу фінансів та страхової діяльності – 31% [14]. Стратегічні пріоритети розвитку міста Харкова до 2020 року визначають стратегічною ціллю 5 інвестиційну привабливість міста та муніципального бюджету, а серед заходів заплановано розширення мережі консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних та іноземних організацій і представництв іноземних суб'єктів господарювання, що розташовані у місті; проведення щорічного міжнародного інвестиційного форуму [15, с. 52-53].

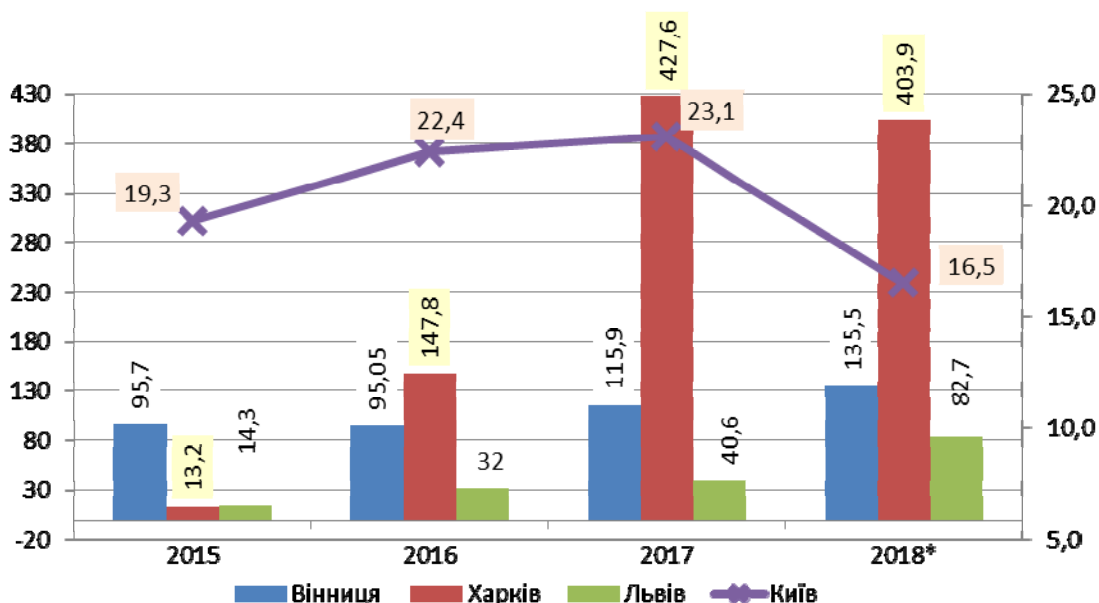

Рис. 1. Динаміка надходження ПІІ (акціонерного капіталу) в міста України (станом на кінець року, 2018* – станом на жовтень), (права шкала – млрд дол. США; ліва шкала – млн дол. США)

Складено за даними [12].

Іноземні інвестиції в економіку Вінниці демонструють стійке зростання з 2015 р., а на жовтень 2018 р. інвестовано 135,5 млн дол. США, що у 1,4 разу більше, ніж у базовому періоді. До п'ятірки основних країн-інвесторів, на які припадає 74,8% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Польща, Австрія, Франція, Кіпр і Німеччина [16]. Успішний досвід співпраці Вінниці з іноземними партнерами полягає також у залученні відомих корпорацій: Varlinek (Польща), Agrana Fruit (Австрія), Delphi (США), Sperco (Іспанія), Fujikura (Немірив), UBC Group [17].

Зараз розробляється Концепція інтегрованого розвитку м. Вінниці до 2030 року – документ, що прийде на зміну Стратегії «Вінниця: 2020». Концепція інтегрованого розвитку Вінниці до 2030 року – це базовий план розвитку та просторових змін на території міста на найближчі 10 років. П'ятьма пріоритетами Стратегії визнано напрями, що поглиблюють попередні пріоритети з огляду на нові потреби, виклики та можливості міста. У стратегії «Вінниця: 2020» [17] стратегічним пріоритетом № 1 «Формування сильної місцевої громади» ціль 4 визначена як «Розширення зв'язків та співпраці на міжрегіональному та міжнародному рівнях» [17, с. 17-18]. Місто Вінниця прагне до партнерства з міжнародними організаціями. Серед пріоритетів домінують реалізація спільних проєктів, залучення нового досвіду та додаткового фінансування від міжнародних організацій.

Місто Львів завдяки вдалому розміщенню є привабливим для іноземного капіталу, який протягом останніх років постійно нарощується. У Львові зареєстровано близько 800 компаній з іноземними інвестиціями, серед найбільших: Auchan, Metro, Pricewaterhouse Coopers, Austria Airlines, Cargo Partner, Energie AG, REWE, Carlsberg, ТОВ «Фуджікура Аутомобілів Україна» та ін.

Розміщені нові іноземні підприємства поблизу Львова є результатом реалізації вдалої стратегії та

позитивного іміджу міста. У 2018 р. в економіку міста було вкладено 82,7 млн дол. США, що майже у 6 разів більше, аніж у 2015 р. Лідерами інвестування економіки міста Львова є партнери з Польщі та Кіпру – відповідно 25,0% та 23,3% від загального обсягу іноземних інвестицій на 1 жовтня 2018 року. Суттєва частка припадала на Нідерланди – 16,4%, Швейцарію – 6,4%. На 1 жовтня 2018 р. найбільші обсяги капіталу залучено у промисловість (37,7% від загального обсягу) та у фінансову і страхову діяльність (31,0%), а також у операції з нерухомим майном (10,0%), професійну, наукову та технічну діяльність (7,6%), оптову та роздрібну торгівлю (6,0%) [18].

У Стратегії розвитку Львова як пріоритетний напрям визначено «Розвиток конкурентоздатної та інноваційної економіки», що можливе шляхом збільшення рівня прямих іноземних інвестицій на одного мешканця, він є індикатором, який засвідчує привабливість міста для іноземного капіталу та бізнесу, повною мірою відображає стан ділової активності та успішності міста як центру міжнародних торгових зв'язків [19, с. 84-84].

Інтерес ТНК до Львова зумовлений близькістю до ЄС, наявністю кваліфікованої та дешевої робочої сили, дією Угоди про зону вільної торгівлі України з ЄС щодо зниження імпорتنих та експортних мит.

Аналіз інвестиційної діяльності показав нерівномірність обсягів інвестиційних потоків, сфер інтересів ТНК при інвестуванні в економіку міст. Також при однаковому стратегічному плануванні розвитку міст щодо важливості міжнародної співпраці виявлено різні моделі залучення уваги приватного іноземного інвестора та різні місцеві механізми регулювання (адміністративні, податкові, маркетингові, кадрові тощо).

Наукові дослідження транснаціоналізації економіки виділяють позитивні та негативні риси цього процесу, загрози та можливості для діяльності ТНК, соціально-економічному розвитку приймаючої

Таблиця 2

**Основні функції державного регулювання
транснаціоналізації міської економіки**

Проблемні питання	Регулятивні заходи
Відсутність підтримки мережі виробничо-коопераційних зв'язків для забезпечення міжрегіональної інтеграції	Координація дій та вироблення консенсусу щодо моделі транснаціоналізації між учасниками (влада-бізнес-населення)
Неврахування регіональних та місцевих особливостей при взаємодії з іноземними ТНК	Нормативно-правове регулювання діяльності іноземних корпорацій для зміцнення співпраці з регіональними та місцевими органами влади
Низький рівень повноважень і фінансового потенціалу органів місцевого самоврядування для мінімізації негативного впливу ТНК	Контроль за пропорційністю регіональних ринків, антимонопольне регулювання
Насильна невідповідна спеціалізація у міжнародному поділі праці	Забезпечення державою умов досягнення стратегічних орієнтирів регіонального та місцевого розвитку у напрямі smart спеціалізації
Надмірний контроль над економікою регіону та міста через ПІІ	Захист економічної конкуренції та економічної безпеки регіону та міста
Погіршення показників соціально-економічного та екологічного розвитку регіону, міст	Узгодження стратегічних цілей ТНК з національними, регіональними та місцевими інтересами

Складено автором за [21, с. 257].

країни, її бізнесу та населення. Погоджуємося із тим, що суперечності у пріоритетах розвитку ТНК та приймаючої країни (регіону, міста) виникають через слабкі національні позиції як в економічній, так і правовій площинах. А тому у вітчизняній практиці слід приділити більше уваги механізмам регулювання міжнародної конкуренції та монополізації ринків як на регіональному, так і на місцевому рівнях. Аналіз наукової літератури щодо механізмів регулювання діяльності ТНК показав, що країни базування зазвичай регулюють поведінку ТНК через національне законодавство, не роблячи офіційних відмінностей для ТНК і національних корпорацій, а приймаючи країни регулюють діяльність ТНК на своїй території через національні закони про іноземні інвестиції. Необхідність розробки механізмів регулювання полягає у посиленні державної функції управління, зміцнення місцевого самоврядування для узгодження інтересів обох сторін транснаціоналізації.

Вітчизняні науковці виділяють такі рівні регулювання [20, с. 250-251]:

- *наддержавний* – основною метою регулювання є забезпечення розвитку світової економіки через активізацію транснаціональної діяльності (регулювання конкуренції, захист вільної торгівлі, інвестицій тощо), формування кодексів корпоративної поведінки, укладання багатосторонніх договорів;
- *міждержавний* – метою регулювання є покращення позицій ТНК у світовій економіці, перш за все через залучення ПІІ. Основним інструментом регулювання діяльності ТНК на міждержавному рівні виступають двосторонні інвестиційні угоди);
- *внутрішньодержавний* – регулює вирішення макроекономічних проблем (безробіття, інфляції, формування сукупних попиту та пропозиції, збільшення обсягу ВВП тощо). Для цього органи державної влади використовують національну законодавчу базу;
- *суспільний* – метою регулювання є підвищення рівня добробуту у суспільстві. В основі суспільного регулювання знаходяться традиції, виховання, сформована суспільна думка.

Погоджуємося з твердженням дослідників, що водночас на кожному рівні можливості регулювання діяльності ТНК є обмеженими, виникає об'єктивна потреба у поєднанні регулюючих важелів на кожному рівні, тобто у трансрівневому підході щодо регулювання транснаціоналізації.

Вважаємо за доцільне доповнити вітчизняну практику регулювання регіональним і місцевим рівнями, що дозволить максимально узгодити стратегічні пріоритети іноземного інвестування економіки на засадах розумної спеціалізації та корпоративної соціальної відповідальності з інтересами та цілями регіональної та міської влади. Для цього застосовують інструменти координаційного, нормативно-правового, митно-тарифного, інвестиційного, валютного характеру, співробітництва тощо (табл. 2).

З березня 2017 р. Україна долучилася до Декларації про міжнародні інвестиції і транснаціональні корпорації, завдяки чому вона набула членства в Інвестиційному комітеті ОЕСР, що сприятиме залученню прямих іноземних інвестицій через запровадження міжнародних стандартів здійснення інвестиційної діяльності; поліпшенню конкурентного середовища та впливу на впровадження та розповсюдження інновацій; реалізації принципів та стандартів соціальної відповідальності бізнесу згідно з керівними принципами ОЕСР щодо ведення відповідального бізнесу; усуненню обмежень щодо секторів, в яких іноземне інвестування заборонене, забезпеченню національного режиму для транснаціональних корпорацій (ТНК) відповідно до системи розвитку міжнародних стандартів у регулюванні відносин ТНК з країнами, що приймають їхні інвестиції [22].

Однак така ініціатива поки не сприяла збільшенню ПІІ в економіку країни, а ТНК досягли значних преференцій для власної економічної діяльності, що призвело до порушення балансу державних інтересів і великого міжнародного бізнесу.

Для нарощення конкурентних переваг на глобальних ринках та узгодження з національним законодавчим полем ТНК утворюють нові просторові форми організації виробництва: горизонтальні, віртуальні, оболонкові корпорації, квазіхолдинги, мережеві корпоративні структури тощо, ефективність яких забезпечується істотним скороченням витрат, адаптивністю, збільшенням зайнятості тощо [21, с. 258].

Підтримуємо позицію А. Слюсаренко, що українська економіка не повинна уникати впливу багатонаціональних

компаній, проте для мінімізації негативної дії має сформувавши прозорий механізм регулювання їх діяльності, направлений на забезпечення паритетної рівності розвитку вітчизняного виробництва та інвестованого (транснаціонального), координування функціонування ТНК у напрямках і сферах, які є пріоритетним для вітчизняної економіки [23, с. 92].

Висновки. Отже, проведене дослідження засвідчило активізацію транснаціоналізації ділової активності у великих містах України через підвищення обсягів інвестування та розміщення філій іноземних компаній, що зумовлено поглибленням інтеграції економіки у світове господарство, інтересами ТНК до нових ринків збуту, зміцненням впливу регіональних метрополій та залученням їх до глобальних процесів, посиленням прояву глокалізації та наявністю кваліфікованих трудових ресурсів [24]. Негативні дії ТНК щодо міської економіки проявляються у монополізації окремих видів економічної діяльності, спрямуванні інвестицій міжнародних корпорацій до низькотехнологічних укладів економіки, дискримінації вітчизняних підприємств у доступі до кредитів та інвестицій, недоотриманні доходів місцевого бюджету через застосування механізму трансфертного ціноутворення, змові з місцевою бізнес-елітою, корупційних схемах тощо.

Запропоновані автором інструменти державного регулювання діяльності ТНК на місцевому рівні універсальні, вони можуть бути доповнені індивідуальними для кожного міста інструментами у межах компетенцій органів місцевого самоврядування для покращення міської політики та іміджу міста на міжнародній арені, реалізації стратегічних цілей. Сукупність запропонованих заходів сприятиме як покращенню бізнес-середовища, так і адаптації міської економіки до особливостей глобальної економіки. Окрім залучення іноземних ТНК, в Україні необхідно створювати та розвивати власні міжнародні корпорації, які можуть внести вагомий внесок у покращення економічного клімату в країні.

Перспективи подальших досліджень стосуються розроблення механізмів стимулювання створення національних ТНК, підтримки їх розвитку на засадах державно-приватного партнерства, особливо у секторі високотехнологічних конкурентоспроможних видів економічної діяльності. Разом з моніторингом діяльності ТНК слід досліджувати різноманітні форми міжнародного співробітництва між бізнес-структурами, що сприяють формуванню нових просторових форм організації економіки на базі кооперування, аутсорсингу, стратегічних альянсів і метакорпоративізації як нового етапу розвитку сучасних ТНК.

Список використаних джерел

1. Гонта О.І. Сутність та напрями формування політики транснаціоналізації економіки регіонів України. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2010. Вип. 18, Ч. I. С. 282-290.
2. Лазебник Л.Л. Міжнародна економіка: курс лекцій. Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. 219 с.
3. Структурні трансформації у світовій економіці: виклики для України. Аналітична доповідь / ред. В. Сіденко. Київ: Заповіт, 2017. 182 с.
4. Молчанова Е. Взаємодія транснаціональних корпорацій з національними економіками на прикладі

України. 2012. 20 с. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/09718.pdf>

5. Про ратифікацію Конвенції про транснаціональні корпорації: Закон України від 13.07.1999 р. № 921-XIV. *Законодавство України*: сайт. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921-14>.

6. Кривов'язюк І.В. Сучасне трактування та динамізм розвитку сектору транснаціональних корпорацій світу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 13. С.74-78.

7. Сучасні вимірники рівня розвитку структурних та інституціональних характеристик національної та глобальної економік: навч.-метод. посіб. / ред. В. В. Козюк. Тернопіль: Вектор, 2015. 248 с.

8. Пилька М.Э., Слука Н. А. Глобальные города США как хабы зарубежных ТНК. *Вестник МГИМО*. 2017. №6(57). С. 196-206.

9. Пилька М.Э., Слука Н. А. Размещение представительств крупнейших транснациональных корпораций в глобальных городах США. *Вестник Московского университета. Сер. 5: География*. 2014. № 4. С.75-82.

10. Global 500. *Fortune*: сайт. 2018. URL: <http://fortune.com/global500>

11. 200 найбільших компаній. *Форбс*: сайт. 2015. URL: <http://forbes.net.ua/ua/ratings/3>

12. *Державна служба статистики України*: офіційний сайт. URL: ukrstat.gov.ua

13. Стратегія розвитку міста Києва до 2015 року. : сайт. URL: kievcity.gov.ua. 2011.

14. *Головне управління статистики у Харківській області*: офіційний сайт. 2018. URL: <http://kh.ukrstat.gov.ua>

15. Стратегія розвитку Харкова до 2020 року. *Харківська міська рада*: офіційний сайт. 2016. URL: <http://www.city.kharkov.ua/assets/files/docs/zakon/strategy2411.pdf>

16. Інвестиційний паспорт Вінниці. URL: www.investinvinnytsia.com

17. Стратегія розвитку «Вінниця 2020». *Вінницька міська рада*: офіційний сайт. URL: <http://www.vmr.gov.ua/TransparentCity/Lists/Vinnytsia2020/Default.aspx>

18. Повідомлення про соціально-економічне становище Львова, січень-жовтень 2018. *Головне управління статистики у Львівській області*: сайт. URL: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/99/2018/pp_LV_1018.pdf

19. Комплексна стратегія розвитку Львова 2012-2015. *Львівська міська рада*: офіційний сайт. URL: <https://www.city-adm.lviv.ua>

20. Михайлишин Л.І. *Транснаціоналізація світової економіки: інноваційний аспект*: монографія. Вінниця: ДонНУ, 2016. 314 с.

21. *Транснаціоналізація і конкурентний розвиток національних економік: теорія і практика країн, що розвиваються*: монографія / ред.: Л. В. Руденко-Сударева, О. М. Мозговий, В. В. Токарь та ін. К.: КНЕГУ, 2015. 270 с.

22. Україна приєдналася до Декларації про міжнародні інвестиції і транснаціональні корпорації. *ZN,UA*: сайт. 2017. URL: <https://dt.ua/ECONOMICS/ukrayina-priyednalasya-do-deklaraciyi-pro-mizhnarodni-investiciyi-i-transnacionalni-korporaciyi-236554.html>

23. Слюсаренко А.В. Вплив транснаціональних корпорацій на економіку України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 17. С. 89-93.

24. *Метрополійні функції великих міст України: потенціал розвитку та перспективи реалізації*: монографія / НАН України. Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України»; наук. ред. М. І. Мельник. Львів, 2016. 552 с.

References

1. Honta, O. I. (2010). Sutnist' ta napryamy formuvannya polityky transnatsionalizatsiyi ekonomiky rehioniv Ukrayiny [Essence and directions of formation of the policy of transnationalization of the economy of regions of Ukraine]. In *Naukovi pratsi Kirovohrads'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky [Scientific works of the Kirovohrad national technical university. Economic sciences]*: Vol. 18, Ch. I. (pp. 282-290). [in Ukrainian].

2. Lazebnik, L. L. (2001). *Mizhnarodna ekonomika [International economics: a course in lectures]*. Irpin: Academy of State Tax Administration of Ukraine. [in Ukrainian].

3. Sidenko, V. (Ed.) (2017). Strukturni transformatsiyi u svitoviy ekonomitsi: vyklyky dlya Ukrayiny [Structural transformations in the world economy: challenges for Ukraine: analytical report]. Kyiv: Testament. [in Ukrainian].

4. Molchanova, E. (2012). Vzayemodiya transnatsional'nykh korporatsiy z natsional'nymy ekonomikamy na prykladi Ukrayiny [Interaction of transnational corporations with national economies on the example of Ukraine]. Kyiv. Retrieved from <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/09718.pdf> [in Ukrainian].

5. Pro ratyfikatsiyu Konventsii pro transnatsional'ni korporatsiyi [On ratification of the Convention on Transnational Corporations] (1999). Law of Ukraine, adopted on 1999, July 13, 921-XIV. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921-14> [in Ukrainian].

6. Kryvovyzuk, I. V. (2016). Suchasne traktuvannya ta dynamizm rozvytku sektoru transnatsional'nykh korporatsiy svitu [Modern interpretation and dynamism of the development of the sector of transnational corporations in the world]. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky – Global and national problems of economics*, 13, 74-78. [in Ukrainian].

7. Kozyuk, V. V. (Ed.) (2015). *Suchasni vymirnyky rivnyia rozvytku strukturnykh ta instyutsional'nykh kharakterystyk natsional'noyi ta hlobal'noyi ekonomik [Modern measures of the level of development of structural and institutional characteristics of the national and global economies]*. Ternopil: Vector. [in Ukrainian].

8. Pilka, M. E., Sluka, N. A. (2017). Global'nyye goroda SSHA kak khaby zarubezhnykh TNK [Global cities of the USA as hubs of foreign TNCs]. *Vestnik MGIMO-Universiteta – Vestnik MGIMO-University*, 6(57), 196-206. [in Russian].

9. Pilka, M. E., Sluka, N. A. (2014). Razmeshcheniye predstavitel'stv krupneyshikh transnatsional'nykh korporatsiy v global'nykh gorodakh SSHA [Placement of offices of major transnational corporations in the global cities of the United States]. *Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya. 5. Geografy – Bulletin of Moscow University. Series. 5. Geography*, 4, 75-82. [in Russian].

10. Global 500. (2018). *Fortune*: Website. Retrieved from <http://fortune.com/global500>

11. 200 naybil'shykh kompaniy [200 largest companies] (2015). *Forbs*: Website. Retrieved from <http://forbes.net.ua/ua/ratings/3> [in Ukrainian].

12. *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from ukrstat.gov.ua [in Ukrainian].

13. Stratehiya rozvytku mista Kyyyeva do 2015 roku [Kyiv city development strategy until 2015] (2011). : Website. Retrieved from kievcity.gov.ua. [in Ukrainian].

14. *The Main Department of Statistics in Kharkiv oblast*: Website. (2018). Retrieved from <http://kh.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

15. Stratehiya rozvytku Kharkova do 2020 roku [Development Strategy of Kharkiv till 2020] (2016). Retrieved from <http://www.city.kharkov.ua/assets/files/docs/zakon/strategy2411.pdf> [in Ukrainian].

16. Investytsiynnyy pasport Vinnytsi [Investment certificate of Vinnytsia]. Retrieved from www.investinvinnytsia.com [in Ukrainian].

17. Stratehiya rozvytku «Vinnytsya 2020» [Development Strategy «Vinnytsya 2020»]. *Vinnytsia City Council*: Website. Retrieved from <http://www.vmr.gov.ua/TransparentCity/Lists/Vinnytsia2020/Default.aspx> [in Ukrainian].

18. Povidomlennya pro sotsial'no-ekonomichne stanovyshche L'vova, sichen'-zhovten' 2018 [Report on the socio-economic situation in Lviv, January-October 2018] (2018). *Main Department of Statistics in Lviv oblast*: Website. Retrieved from http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/99/2018/pp_LV_1018.pdf [in Ukrainian].

19. Kompleksna stratehiya rozvytku L'vova 2012-2015 [Integrated Development Strategy of Lviv 2012-2015]. Retrieved from <https://www.city-adm.lviv.ua> [in Ukrainian].

20. Mykhaylyshyn, L. I. (2016). Transnatsionalizatsiya svitovoyi ekonomiky: innovatsiynnyy aspekt [Transnationalization of the world economy: an innovative aspect]. Vinnytsya: DonNU. [in Ukrainian].

21. Rudenko-Sudaryeva, L. V., & Mozhovyy, O. M. (Eds.). (2015). *Transnatsionalizatsiya i konkurentnyy rozvytok natsional'nykh ekonomik: teoriya i praktyka krayin, shcho rozvyvayut'sya [Transnationalization and competitive development of national economies: theory and practice of developing countries]*. Kyiv: KNEHU. [in Ukrainian].

22. Ukrayina pryednalasya do Deklaratsiyi pro mizhnarodni investytsiyi i transnatsional'ni korporatsiyi [Ukraine has acceded to the Declaration on international investments and multinational corporations] (2017). *ZN, UA*: Website. Retrieved from https://dt.ua/ECONOMICS/ukrayina-priyednalasya-do-deklaratsiyi-pro-mizhnarodni-investitsiyi-i-transnatsionalni-korporatsiyi-236554_.html [in Ukrainian].

23. Slyusarenko, A. V. (2017). Vplyv transnatsional'nykh korporatsiy na ekonomiku Ukrayiny [Influence of transnational corporations on the economy of Ukraine]. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky – Global and national problems of the economy*, 17, 89-93. [in Ukrainian].

24. Melnyk, M. I. (Ed.) (2016). *Metropoliyni funktsiyi velykykh mist Ukrayiny: potentsial rozvytku ta perspektyvy realizatsiyi [Metropolitan functions of large cities of Ukraine: development potential and prospects for implementation]*. Lviv: Institute for Regional Research of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].

Надійшло 19.09.2018 р.